

Л. 576.968

МАРКО ЧЕРЕМШИНА

ПАРА
СОЧКА

ЧЕРЕМШИНА
ПАРАСОЧКА

МАРКО ЧЕРЕМШИНА

П А Р А С О Ч К А

ГУЦУЛЬСЬКІ НОВЕЛИ

В И Д А В Н И Ц Т В О « І З М А Р А Г Д »

Т. 576.968

ЛЬВІВ 1939

З друкарні Наук. Т-ва ім. Шевченка, Львів, Чарнецького 26

П А Р А С О Ч К А

Парасочка

I

Там, де три плаї сходяться, хатку поклала,
вапном підбілила, аби її здалека видко, аби хата
на газдів моргала.

Що воринка, то перелаз з усіх боків, аби газ-
дам і легіням легко заходить та й виходити.

На перелазах днує красно убрана, — у лист
піє, співанки співає, аж селом голос лігма сте-
литься. Регочеться на все село, в долоні плеще, по
лидках бється, аж гора дрижить.

Лице як калина, малиною крашене, брови бар-
вінкові, очі гей на царинці дві керничці, коси гей
головня чорні, аж блищуться, отік-би їх віл по-
облизував.

Коралями та сороківцями дзвонить, лиш груди
підойма. Шовковою хусткою з вітром грається.

Бо легонько жиє, роботи не робить, за мершу
дбає, нешта отта безчесна!

Бо копилля її хату поклало, її годує панськими
грішми. Що місяць нові сороківці падуть з пан-
ської кишені гей вода з перевода.

Бо любá її вінок загрузила, стид деревцем спа-
лився.

Тому вона не ґаздиня — тота Параска Саїнка, сойка тота.

Тому дівки та й ґаздині міряють її згїрдним зором, обминають і в селі і в бабинці церковнім. Словом обїзватися не сміє, бо до челяди не пишеться, бо від челяди її засій.

ґаздині на-очі її видіти не хочуть, догану дають:

— Коби не людска праця, не парубоча охота, май стонкли би єї тоті руки точені, тоті бесаги на грудіх, тоті росохаті крижі.

— Не вбувала би тоті берівки в онучі крашені, постілці легонькі.

— А то сорочічька чїсанненька гей біль біла, плечіка на сухозолоті, кіптаричок кучерявий, дзьобня через плечі, під ніздрєм васильок.

— Бола би єї взела, мерзу отту!

— Дес деді наші з ґаздинями собі заходили, суку кіллем з села гнали. Та й не нашим ґаздам пара. А нашим дес дорога через Саїнчин плай. Агій!

— Єго на царинці спрага пече:

„Скочу — каже — до Саїнки за збанком на воду!“ — А пив би-с кров зза нігтів, таже жолобец генде!

— Най дощ на сіножіть крапле, вже цес лишьїє сіно недокидане, вже він у Саїнки. А зимарька таки гезде!

— Йде з кіньми в полонинку на-ніч, то лиш

коні спутає, вже скік до Саїнки, копила колише,
дойни волоскої співає.

„Вона сарака — каже — сама, ґазди не має”.

— А твоя дитина най трісне, най плаче.

— Легіні на подри переверци йдуть.

— От пометінне.

— Проси віта, аби не пускав погань у село,
аби 'д ґаздам клокічкові зуби не шкірила, а він
плечі до купи та й насмішкуєси:

„Тілко хлопської скороми в селі!” — каже.

— А вітував би ти в очереті!

— А єї скрізь право, і в селі, і в суді. Не вілно
бабам таку даму омражъити — суд каже.

— Ми хочемо за ню розповісти, вона...
а ключъник повх ключьми по плечіх:

„Поцулуйте в руку даму та й пана сендзього,
шо вас лагодють”.

— Ану позвольте слово заговорити, мете ви-
діти, шо вона за одна..

„Заткайси, бабо, роби токму, або шуруй до
арешту!”

— А очима креше, ногами тупає:

„Запріт хавки, баби! Підпишітси, ало' ловіт за
пюро!”

— А до неї так файно, так меко говорить, по-
підбородь бере, а вона все: проше, проше!

— Ого, це не наше право. Підписуємоси на
тото, шо ґаздів наших лишит, ні вона до нас, ні ми
до неї, шо вона така, ек доси була, а ми ґаздині.

— Та й вже по тім праві.

— Але свіtilаси би оця война, шо тій мерзі суд заперла.

II

Впало до села віданнячко, що котра газдиня свого газду відознати хоче, най іде на третє село, там на долині стоїть військо і форшпани. Газдиням це два рази не казати, бо газда то талан коло хати: „Най буде пенюга, най жінці ребра місит, най тіски до лавиці вьїже, — то він однако газда, всему ред дає. Пішов газда на войну, та й пішов гаразд з хати. Аді маржинка риче, овечки отік плачут, кіт зажмуривси, пес у днину виє. То все за газдов банує.

„Йкос тота хата отік темніша, отік сумніша, — йкіс тоті світці на образах отік зболені.

„Така глушя, такий туск коло тої хати. Ні страви не доїли, ні молитвів до кінця не договорили”.

Йдуть газдині пишні на третє село, три втерхані коні за собою ведуть. На однім коні то страви для газдів, на другім коні то газдівське плаття, на хромім коні сам тютюн та люлька, зілля й сопілка.

— Кобих його хоть уздріла!

— Ой то бих його обіручь обіймила!

— Кобих его ручку ймила!

— Кобих-си до него притулила!

— Перезула бих ті.

— Обхаїла бих ті.

— Аби-с не збанував на мене!

— Аби-с чув пораду від мене!

— Любчік мій любий.

- Сокіл мій красний.
- Йкий ти струджений!
- Йкий запорошений!
- Йкий ти збіджений!
- Питай, шо дома, шо село діє?
- Питай, чого-сми змарніла.
- Кажи ми: душко-зозулько.
- Ци ті ручьки не зболіли, ніжки не повели?
- Господарю мій файний та чесний!

Уже другі церкви ґаздині минають, уже третьої гори ловляться. Уже бесіду урвали, хустки на головах поправляють, ґердани і пацьорки на грудях порядкують. Верхів догонять, очима шукають.

— Аді, гонде долина, восько розтаборилоси. Йй-га! як трави та листу. Сила силенна. Йкий там клекіт, чуєте?

- Адіт, кабатів не злічив би.
- А коней, а возів тілко!
- Адіт, рушниці шторцом у миглах.
- Ей брє...

Варта говкає на ґаздині, пашпортів питає. Війтівські квітки позліплювались і позатирались ґаздиням у пазухах.

— Це пусті пашпорти, бо печітки не пізнашні!

Молодиці показують варті, де печатки прибиті:

— Гезде очі, ніс, брови, гезде чупер, гезде вуси, а озде смушкова шепка. А зверхи писано, шо своїх ґаздів відознати йдемо.

Варта подобріла.

— Йдіт, молодичьки на отту ватру, там, де тот стіг диму, там мужжя з вашого села.

— Дековать вам файно, летимо, не йдемо.

III

Веде вулиця молодиці на толоку, трохи в долоні не плеще. Уже їм дим очи їсть отік навкірки. Зпоза диму гей зпоза оденка чують сопілку та й розгойдані співанки сільські і розпізнають голос ґаздів своїх.

— Сарачетка, боле, ше годні співати!

Гей діти перекрадаються через дим, аби ґаздам несподіванку зробити.

Нараз зойкнули, гейби їх гадина вкусила. Аж лица кривлять, так вдивлюються, очам своїм не вірять. Гейби перед ними грім упав.

— То тут такий данець?

— Ти онь, суко, аж тут ґаздів наших звітрила?

— Ти гадала, шо ми вигибли?

— А то раз шнирька шниріє!

— То вона борше від нас тутки?

— Вона до чужих ґаздів перша!

— Лайдацько, гукле, омразо, лецта!...

Отік медведиці на злодія своїх дітей кинулися молодиці на Парасочку. Вояки відскочили від неї гей коні з чужої отави і терхівку розтерхували, у бік дивилися, та данець закашлювали, привитатися зі своїми ґаздинями відваги не мали.

Молодиці пальці закусали, всім горлом кричали і Саїнку скубли гей курку.

Але грязи не зробили, лишень гонор з неї здоймили. Одежину і сорочину подерли на шкамутки й на ватру вергли.

— Єк ті мать народила, так через села на наду йди!

Та й тіски змикали гей вовну з куделі, мальовані квітки і гердани ногами доптали, гейби навкруг неї танцювали.

Чужі вояки як журавлі рядом поставали і газдині вихвалювали, а з Саїнки реготалися, аж лускіт ішов.

— Коли-сте єї асентерували, то давайте ста до абрихтунку — насмішкувались вояки.

Лиш старший військовий не злюбив собі тоті зойки і голосно загрожував молодиці:

— Гальт, баби, нащо дівку мальтретуєте?

Молодиці старшому поклонились, уста запишили і оправдувались:

— Це, проше ласки пана капітана, це не дівка,

— це вибачьте: лерва.

IV

Сиділа на стільчику на квартирі капітана, лиш у зелену мантилю вбрана і плакала, гейби дзвінком видзенькувала.

Капітан чорнобривий гладив її косиці і перебирав її лють з серця. Відкривав мантилю і дув на її синці на грудях, як на мохнаті гусятка.

Убирав її в білий рантух, обвивав її рушниками.

Розпадався над нею гей дедя рідний, гей брат-
чик старший, гей любчик любий.

Трепетався як павич коло пави.

Голубив її словами, як медівниками.

Аби личка слізьми не точила, аби ручок собі не
ломила, аби свого цвіту не обпорошила.

— Парасочка пишна, дитина гречна, ягода
в лісі, квітка на скелі, пташка у гаю.

— Парасочка мила, Парасочка чічка, днинка
проти сонця, веселичка в хмарах, зоря із моря.

— Парасочка барвінкова, Парасочка любка
гожя.

А вона клала голову у його ручки і личком
гейби до сонця оберталася.

Як листок розвивалася, як ластівочка після бурі
радувалася, щebetала.

Аби пімстився, аби роззлився за її нечесть, за
біле тіло, за синці сині, поругу чорну, сором гли-
бокий.

На землю припадала, ніжки йому цілувала,
очима просила:

— Старшино військова, наставнику тісарский,
керманичу годний, начальнику красний, — побий
тоті нехресниці за мене молоду!

— Скарай тоті мідичі за мою кривду, за мої
сльози!

— Вгати своєв силов у їх подуфальність, у їх
богацку гордість!

— Бо я не впала їм в провину, я їм долі не за-
брала. Шо-сми Василя полюбила, — я тому не

винна. Але смучя богачька мені його відобрала. А єї рід єв гавкати на мене, єв мене осоружити. А єк ти мене вінка збавила та й селу під ноги кинула, то я тобі твою долю потолочила та й твоєму родови корила. Аби село знало, що може дівка лишена, що звездениця уміє. А єк село на мене свистало, то я йому навкірки співала, молоденьких газдів принаджувала. Най богацкі молодиці мене знають, най на мене банують, єк я на них банувала. Тоті юди, тоті осуди, тоті вуводи гонорні. Тоті хавки капанисті, тоті рібі каправки прижмурені.

— То мені засій від Василя, засій від його кабату, засій від його шабельки!

— То моя убера пріч з мене, най гину гола із стиду!

— Най Василь видит, най харькає. Ото вам радість, ото вам душа на місци!

— А я остатна, дівка прокуратна!

— Капітане делікатний, вірле-ясновиде, скажи, що я їм винна?

Капітан відривав її від ніг і здіймав на руки та й клав на постелі.

Свідчився своєю нагайкою, що пімста буде білої днинки у самім селі.

І гасив світло і закривав себе темною нічкою.

V

Ранними зорями вертали молодиці від своїх газдів злегонька йдучи.

Росу з ліщини стрясали, білі личка умивали,
сині круги під очима затирали.

Бо нічку не спали, бо газди їх пригостили.

Слюбні газди та й газдині слубні та й Пан Біг
гріху не пише.

З блага говорили і речі не договорювали, лиш
підсміхалися.

Одна одну відгадувала, одна одній не зави-
дувала.

Ситні і вдоволені вертали молодиці.

Коли-тоди по слові до себе кидали, коли-тоди
серед дороги ставали і припочивали та радувалися
Парашиній пригоді.

— Але-сми єї на сміх обернули, але-сми єї до-
газдили!

— Тепер може біда утре голову, може в зе-
млю пропаде, з села потечеси!

— Та літавиця масногуба!

— Дість наробила нам шкоди, дість нам напа-
костила!

— Ой вже нехарь не буде черевичками пори-
пувати.

— Не ми запасочки підтягали!

Сонечко сходило на ліси, на гори і чирчиком
їх багрило.

Пташки понад дорогу в крильця дзвеніли.

Рибка водами срібло підкидала.

Дорога вилася 'д горі, як кедрина.

Молодиці молодніли, у село входячи.

Але женуть за ними два повні вози.

На першій возі отік капітан чорнобривий, а поруч нього жовнір молоденький.

На другій возі жовнірні набитисько.

Зговкали вози і заgrimіли, аби молодиці ставали, крока не ступили.

Станули газдині до чола воякам.

А вояки їх обступили, рушницями нагрозили і навмість коней у вози запрягали.

Що газдині відпрошуються, то капітан вогню креше, нагайкою потріскує.

Вояки вже коні ведуть, а газдині вози тягнуть.

А молоденький жовнярочок бере від капітана нагайку і газдині підганяє:

— Вйо каправки, вйо гадечки, смага-би вас втєла!

А на задній возі жовнірня цівками в газдині ціляє:

— Котра ускочит, хоть увяне, зараз кулю має, на віки поляже!

А воячок молоденький накликає:

— Гойса, кара! Гойса звїздочка!

Щось студене повіяло, щось під серцем заколело.

Обзираються молодиці, а їх личка полотніють:

— Та же то вона поручь з капітаном!

— Саманає, що вона!

— Вона саміська за жовніра убрана! . . .

. Село вулицями цапки ставало і ззирилося то на молодичин страждинок, то на погонича молодого.

Пізнавало Парасочку на возі і здвигало плечима:

— То мой брє, світ обмінивси: ґаздині всподі, а нешта високо!

— То раз нешта, вибачте за слово!

Козак

По Знесінню дав Біг красну днинку. Замикаю я шалас, беру діти навперед себе та й гайда на царинку кукурудзки підсапувати. Лиш я своє воринне минаю, а тут за мною хтос, гей з трембіти. — „Хазяю, хазяю, а йди суда!“

Я глип назад себе, а то на моїм подвірю вже козак на коні брикає. А брикав би тобі топір по голові! Але вертаюси. Овва! шо мені зробіт? Жінка та й Анничька не дома. Птаху у піддашу, а маржинку і коні у дебрах я спрятав, лиш бербеничка бриндзи та й око горівки, та й капшук тютюну в потайнику постивають. Єк найде, пропало.

Але то хлоп май-май! Шапка набакир, пушка через плечі, шабля закривлена, а на коні такого терху, як сіна на возі.

Шос він отік смішком в мене очима стріляє. Шос йому під чорним вусом білієси. Це вже добре.

— Дєдю, — каже мій Василько — я побіжу на Бистрець 'д нені та дам знати, шо у нас є кучмер.

А моя Калинка попінсіла та й за Васильком шворк і обоє пронирли в осіці.

Нічо я дітям не кажу, бо мені встид і перед ними і перед козаком. А в голові собі міркую, шо діти добре вгадали, шо моїй перекажуть, бо Гафія це у мене друга жона май примолода, для козака не дуже безпечна. Та й ше моя Анничька, від першої небіжки, дес там обі перут на Бистреци та най знають, най сокотятси єкої придибашки.

Я на подвіря, а карий кінь мені до чола зубами.

— Ти хазяй!

— Хазяй.

— Є де у тебе коня примістити?

— Або я знаю, чи ваш кінь увійдетси в мою стайню?

— Відчиняй!

Я отворив стайню, а козак лиш глип та й каже: „Добре!..”

— Будемо товаришами, — каже, та й мене по потилици лус!

— Дай Госпідку спасувати та не хорувати, — кажу.

А він дає конині їсти та й до мене:

— Ти у лісі сховав хазяйку і доньку свою?

— Жінка, вибачте за слово, сама не своя та пішла з старшенькою донькою трохи до своєї нені у гості.

— Кілько дітей у тебе?

— Старшенька Анничька та й тих двійко, шо в осік скочили.

— Ти чого такий марний та чорний?

— Та бо вижу, шо і ви не біленькі.

— Я три годи війну веду, помежи кулями літаю, а ти біля молодої жінки лежиш і вигриваєшси, ек кіт на печи!

— Правда ваша, золотий мій пане!

— Ублю тебе, ек собаку, — та й хап за шаблю.

Я зумівси.

— Ублю тебе зараз, коли будеш мене паном звати.

— Про це ми будемо жити, — кажу та й расту.

А він здіймає з терху пляшку та й потягнув сам гаразд, а відтак честує мене.

Я відпрошуюси, а він знов до мене: „Пий!“

Поскоромивси і я, а він ек не стане то колачі, то мяса добувати, ек не стане мене гостити, аж мені сором стало. Таки так мені сором стало, шо аж... Несу я дар божий до рота, але так ек крадене, екби воно мене удавити мало. Пек 'му осина, — думаю, чи видів хто таке, аби гість приймав ґазду в його хаті, а ґазда аби все поховав та й аби не віддав чести? Посяг я за раквою, поклав масло, приніс з потайника бриндзі, лиш не крою хліба, бо мій гей чорний та й не ялоси йму стояти коло його білого колача.

Частуємоси і гостимоси, ек у храм на зимного Николи. Ек тоті побратими, шо на одній полонинці вирости.

— Ек маю вас звати? — питаюси грешненько.

— Петро Михайлович, — каже та й очима мене питаєси.

— Я також Петро, — відповідаю, а він зараз за покійника дедю.

— Дедя: Василь, царство їм небесне!

— Здоров будь, Петре Василевичу, — каже.

— Аби й ви здорові, Петре Михайловичу!

Гей згуста мене наглит пити, а я чую, що то не добре та й не кваплюси. Прийде жінка та й донька, а козак горівчений в хаті, це не мудро.

Він признаєси, що він також газда, має п'ятнадцять десятин землі, має жінку Химу, має трійко діточок, — але однако горівці нема що довіряти.

Най-ко буду видіти, ци буде за дітьми та жінкою банувати. Бо чоловік не світець, все до чужеї запаски ласий. Та я це собі погадав, а козак вже плаче. Видко, що ретельну правду каже.

— Не плач, — кажу — добрішко моя, не плач, чій Госпідь сітенький даст, що ти вернеш до своєї газдині на своє кресло та й діти подружиш.

А він добуває з терху шовкову шириньку та й дає мені на памятку.

— Вижу, — каже — що серце маєш добре, то зноси здоров!

Штрикнув я у піддашшя, ймив курку та й го-стрію ніж, аби гостеві на пожиток дати. А він цап-нув курочку та й пустив на царинку.

— Облиши, — каже — нехай журитси за-мість тебе!

А з терху добуває мяса вуджені, гуски печені,
колачі плетені та й на стіл мече.

— Прийде — каже твоя хазяйка та й донька
старша та муть вечеряти.

А мені, гейби окропом лице обілляв, шо я тоту
дарівщину приймаю.

А кітка скакіць на стіл, а я єї долонев.

А він до мене: „Пусти, нехай їст, вона тобі
уночи служит”.

Але зиґарок на стіні став викукувати свої го-
дини та й кітка втекла.

А він дивитси на зиґарок та й питаєси мене:
„Вони ходят?”

— Ходит, але не рядом, — кажу, а сам собі
думаю: „Ангіль це, не чоловік, зиґаркови викає!”

Та лиш я це подумав, а він зірвавси ек буря.
Одну рушницю собі, а другу мені через плечі
та й „Ходім!” каже.

— Йду, братчіку, лиш най знаю, куда!

А він мене в потилицю:

— Ти не знаєш куда?

Може я вгадаю, а може дурниці гадаю, але
ше нічо не кажу. Бо ек ти своєї постелі не маєш,
а верхом їдеш та й красно харчуєш і горівку зажи-
ваєш, то тобі ше лишень хибує, най не кажу шо.
Але веду я його сутками та раґашями до яворів-
ської Захарини. Вона на образ ек мальована,
борше на жидівку саманає та й красно убираєси.
Запаски сухозолотом сиплют іскри під саму душу.
Пацьорки запрошуют хотьби й присліпе око,

а під біленькою сорічкою мечутси гриди, ек два клені у ятіри. Ек говорит, то барвінком стелит, ек подивитси, то в пяти скобоче. У кругленькій ручці запашна квітка, а в другій писаний гарчик на водицю із керниці в гаю. Ек іде, то ліси єї низько кланяютси, гори за нею обзираютси. Або сяде на коника вороного у ременях штабових та й очі селу зриває. Вона прийшла в село із злісним та й живко собі під лісом побоїк поклала. Та й таки хоть шо казати, ця челєдина варта свій двір мати. Хочу я козака до єї хати увести, а він сіпнув рукавом та й каже:

- У ліс йдемо!
- Ану, зайдім на часок, не буде жьилю!
- У ліс йдемо!
- Та-бо це мудра челєдина!
- У ліс йдемо!
- Вона всечину знає!
- Ні, та й ні!

Твоє „ні” не дуже мене радує, бо екби ти набувси у Захарини, тоди надопевне дав-бис спокій моїй газдини та й донці моїй, а без Захарини ти, небоже, варівкий межи челєдинами!

— Над Бистрець підємо, — каже.

Коли ти Бистрець знаєш, то віді ти й Захарину знаєш, думая собі та й покидаю пусту журу.

Входимо в ліс, а він ступає ек куна легонько.

Е! це стрілець, бачу.

Йду і я злегонька, так злегонька, шо чую, ек дуплами потята у мамі їсти правлют.

Вже ми на Бистреци, вже пушки в руках.

А він пливе, єк хмарка, а мені каже станути.

Я стою, а то: грим—раз, грим—другий раз, а з гори гейби колода покотилася. Єкби ліс прірвавси і гатив просто на мене. Скоком прилітає 'д мені козак і грим — третій раз.

Я дивлюси, а то медвідь коло мене перевернувси. Гадала погань, шо то я його скалічив і біг на мене. Але козак знав, шо робит.

— Врубай гілля та накрий його, а завтра вояком забереш собі, — каже.

А я думаю собі: ше сеї ночі заберу.

Замаїли ми вуйка та й ідемо понад Бистрець 'д горі. А сарнюк від води штрикає. А козак йому у саму грудницю: бевх! Сарнюк підштрик та й покотивси на зелену траву.

— І його накрий, — каже.

Та лиш він це каже, а заяць скакіц через воду. А козак пушкою, гейби батою, єк трісне єго в чоло!

— Підойми та й біля сарнюка поклади, — каже.

— Ану, даймоси на млаковинку, там заяці на квасок виходят!

Підходимо з боку, а заяці не танцюют, ні. Міркую я, єк ставати, але він ліпше знає. Кладе мене до першого стрілу, а сам стає на мисливській прогалині, на заячій дорозі! Чую, єк лист гаде. Гепнув я у отару, а заяці йому під рушницю, а він лиш: бевх та бевх!

Буду я мати, що збирати. Та ще звір тепла, а орел вже в горі кружляє — назирає. Ех, як не стрілит козак вгору і дивиси: орла як би рукою зосягнув. Надслухаю, а орел замовк. Я глип угору, а орел бебевх на дубину, а з дубини навперед мене.

Ек ти орла зосягнув у небесах, то ти маєш бути стрілець-напередовець.

А він бере орла напротив себе і говорить як до чоловіка:

— Було, орле, козакови не довіряти, було свою орлицю на скелі крильми накривати!

— Оце має бути своїй газдини вірний-превірний газда, — гадаю собі.

А він заяця на плечі та й смієси:

— Цего, — каже — понесу Захарині, а орла молодій дівчині.

І справивси до Захарини, а я кинувси сам звірь збирати. Зробиласи мигла, — траба вночі кованим возом два рази обертати.

Аби козакова ручка святиласи, аби йому легонько ходилоси, аби його ніколи головка не зболіла!

Так я йому сприяю, а ніч за очі хап. Повертаю я у ділок за кіньми та й навертаю 'д хаті. Дивлюси, а в хаті ніч, світла даст Біг. Кличу я свою газдиню, кличу доньку, а хата мовчить. Я в двері, а з комори виходит моя газдиня та й мені долоню на губи. „Тихо — шепче — козак коло хати!“ — „А де ж він“, — питаю. — „Кінь у стайни, а він,

либонь, у селі". Це добре, гадаю собі, шо челідь пужлива, най боїтси. — „А ви вечеряли? — питаю.

— Ми хлиснули по лижці молока та й поховалиси про всеке.

— Та де будете спати?

— У коморі під замком.

— Спіт здорові, а я їду у ліс возом.

— Та тепер, ек козак коло хати?

— Він у Захарини набуваєси, то дома буде хиріти, лиш ви обі лягайте!

— Най щезне від нас!

— Про мене, — собі думаю та й коні запрягаю.

— Ночюй миром, Гафійко душко!

— Гости миром, Петрику любий!

Та й гайда за стрілецькою марфою.

А пес мені на груди, не проситси, ні!

— Ходи, опришку, — кажу — меш вуйка сокотити.

Газдини з дітьми та Богом у кліті ночувати, а газді лісами ляшувати.

То направці лиш три перестріли на Бистрець, а возом їхати навкруги, то улицями, то потоком, то май-май забавніше. Заки я марфу позбирав, заки вуйка розгорнув і шкіру здоймив, то й нічка пробігла.

Світає днинка лісами, а я вертаюси у село.

Лиш хочу я Захарину минути, а вона коні за зубела та 'д мені:

— Ек ночували, Петрику?

— Миром, Захаринко, — кажу.

— А відки Пан Біг провадит?

— З млина, — кажу.

— А дома миром?

— Миром, — кажу.

— А ви, Петрику, знаєте, що сеї ночі козаки
сцурікались долів?

— Та неволя їх знає.

— То маєте це знати!

— Тепер буду знати!

— Віді не все мете знати!

— Та же то, що чую.

— Гай-гай! — каже.

Шос мене текло. Зарвав я кіньми та й прилетів
'д хаті.

— Гафіє, гив, а виходи з кліти!

— Анничьчо, гив, ану встань та й поможи дє-
деви фіру розборсати.

Тихо, ек у печері.

Йду я до комори, а двері незамкнені. Я всере-
дину, а тут на лудінню спит Василько й Калинка,
а газдині та й Анничьки даст-біг! Ій-га! це вже
шос буде. Гадки бют голову, ек гаджюги. Пек
'му і осина, де жінка й донька попропали? Може
досвіта маржинку напоюют? Ей-де! Може пішли
трави коровам до придою? Ой-ні! Може пішли під
фігуру оченаш зговорити за тото, шо неприятіль
уступивси? Ага, самої такої! А може жінка з донь-
ков уночі зостраха утекли до свахи? Ану я зараз

відознаю. Вихожу на тісарську дорогу, а віт на мості.

— Ти повдовів, саняку Петре?..

— Ага, — кажу — дес ця пішла з доньков, віді до мамі!

— А шо ми' даш, шо не до мамі?

— Та куда ж би інде?

— Віді їм, брачіку, доріжечка на Кути, на Кути!

— Ей спасуєте, віточку!

— Ба шо ми' даш?

— Кажіт, віточку, а декуват буде.

— То аби-с знав, шо твоя Гафія та й твоя Анничька поїхали долів з козаком чорним!

— Хто-би так здоров, віте?

— Аби я так здоров, — каже віт.

— А вам хто це казав?

— Мої очі мені казали: Гафія сиділа ззаду, а Анничька спереду, а козак в середині.

— Моя Гафія та й моя Анничька?

— Твоя Гафія та й твоя Анничька!

— Ми Йоця і Сина і Духа світого!

— Хоть і ше раз хрестиси!..

Мені в очах потемніло: Ну, міркуйте собі, добрі люди, шо то є: К о з а к ! . .

Інвалідка

П'ятого року по шлюбі молода Петриха стала юшитися і кидатися як левця. Покмітили то дівки та й молодіці в селі і ще дужче її підпалювали.

— Гей, любко пишна солоденька, на кого ти робиш, свої білі пушки випрідаєш? Де ти свою молодість кладеш, куда свій квіт губиш?

Дійшло до того, що з Петрового ґруня кожного вечора було чути голосну сварку. Її голос дзвенів верхами, як голос криці. Здавалося, що той голос шукав великої згуби, а не могучи її віднайти, бив собою о скали верхів і вибігав у село на скаргу.

Ні вдень, ні вночі нема припочивку, бо дорадниці молодіці тоту ватру ще дужче роздувають.

А в зелений понеділок станула Петриха на терміть у громадському суді.

Стояла перед громадою, як молода смерічка перед старим, дубовим лісом.

Стрункі її, гей з кедрини тесані ніжки під білою сорочкою дрижали, а широкі бедра зпід запасок кидалися, гей живі сарнята.

Ясне волосся як папороть зпід моху виривалося зпід цвітистої хустки і закривало тоті моло-

денькі морщки, що бігали на молоденькому чолі над чорними очима, як мурашочки на біленькому, розпаленому камені. З вікон досягало її світло раннього сонця і позолочувало її личко кругле, гей ясна рожа і її круглі ручки під синьо-червоними плечиками і її живі груди, що металися у пазузі за кожним її словом, як дикі голуби спіймані.

Як говорила, то хиталася в соняшнім сяєві, гей золота хмарка від вітру:

— Дес верствачки мої колишут уже по третій дитині, а я водно коло каліки дівую та й дівую!

— Таже я не з глини та й не з креміння. А ніби й глина не родит, а кремінь зеленим мохом не поростає? Але ек ти вернув з війни каліков та й ніг у тебе дастбіг, то не посилай людей до дівки. А ек ти прем забаг оженитиси, то признайси хоть через людей, хоть перед попом, шо ек тобі ноги рубали, то тебе, вибачте, так шкрабнули, то ти вже дєдем не будеш, хоть-бис трісі! А він мені свої лази з ґруня показує та й шкіритси ек парубок до дівки!

— Мой, таже аді сказала-бих: ти сяка-така дівко чи гукле, аби-с знала, шо тобі світ завезую, бо мене дохторі, вибачте, збавили та й дітей нам дастбіг, то я тобі це нарозумне кажу!

— А він, шіную вас всіх ірщених, хап за сорочку, хап за приділок.

— А я дурна собі гадаю: хоть він інваліда, то за то діти, як коліссе розкотютси горами та полонинами.

— Не смійтеси, судді та й газди файні, бо я свій встид вже загубила з тим клеветуном брехливим.

Радні сміялися з тонка півусьміхом і на Петришину увагу закривали собі лица долонями та чинилися, що їм що іншого в голові, а вїйт підкрутив уси й погладив бачки та й вирішив:

— Пуста твоя скарга, молодице, ми вас не вінчали та й не біруємо розлучьити, але ти за того, любко, не журиси: ти молода та й дужя та й казати таки гожня, а село велике!

Петриха спалала грудьми та й очима. Вся полумінь з неї вибухла і вона закрутилася, як перестрілена птаха. Але молодість її силу живо направила і вона стала судцям наживувати ручками:

— Коли ви так судите, то аби-сте були зобашні, ек копилюки відтак того каліцуна в бердо скинут та й село засорожут.

Судці здвигали плечима:

— Нічо, Петришко-душко, село велике!..

Луснула дверми і вийшла, гейби летіла на крилах жіночої пімсти...

Ще того самого дня танцювала в коршмі з легінями і сама собі приспівувала:

А кози по залазах, вівці долинками,
Сором дівці на горівці межі парубками.

Та й горівкою легінів частувала та й скрипників сріблом срібляла.

А над вечір додому вертала. Але не йшла своєю волею, лиш легіням на шиї повисла і виспівувала:

Болить мене головочька та межичима,
Траба мені дохторика з чорними очима.
Та не того дохторика, шо він дохторує,
Але того дохторика, шо файно цулує.

Плескала в долоні і підоймала запаску, наче б
ріку брила, та п'яним голосом викрикувала:

— Мой хло', кажет вїйт, село велике!

Її голос летів, гей крилатий ніж, через село
і сідав на верху на хаті, з якої виглядав її із лавиці
не то пів-чоловік, не то пів-ґазда, не то пів-стовп-
чик із восковим лицем та шкляними очима: ін-
валід Петро.

За мачуху молоденьку...

Млаво іде Іван Мотрюк до шлюбу, так млаво гейби потичь.

Весільні його гості більше говорять, як співають весільної. Одні кажуть, що цього старого князя шпотає його довгий вік, а другі показують на пальцях, як він був перед війною простий як дуб, а як сильно тепер війна скривила і його круглу твар і його високі, мисливські ноги. Ще доки не впала у село чутка, що його Штефана убила куля, доти він бодай перед людьми напростовувався, а від тоді став подаватися та й геть-геть поникати. Бо Штефан то одинак у нього, то права рука, то дедева одна надія. Але однако ще дід дужий, що тото витримав, а баба ні. Рано вчула, а в обіда законилася, а з сонечком пішла на тот світ до сина у гості. А дід каже: „Абисте свідомі, люди, шо впаду в лежу та й черваки будут мене точити”.

А з неділі каже: „Я вмерлих, братчики, не підведу, хоть най рую як ніч, так день”.

А по говінню від челяди обмахується гей від мух.

А челядь каже: „Ви, бадічку, межі нами єк

тот кукуруз, шо запряв повісмом межи червоними фасульками”.

А відтак від кукуруза до сивого сокола, а від фасольки до зозульки та й ще село не наговорилося, не насудилося, а дід вже на заповіді несе.

А селу кривда: „А ми того старигана в його душу, — борше ялоси єму таку доньку мати, ніж молодій Єленці світ вьязати!”

Старости погані слова направляють: „Таки Мотрюкова хата була Єлені в зорях писана, хоть за Штефаном, хоть за його дєдем”.

А Єленин дєдя собі думає: „Най талан не розходитси, бо йому не довгі гони, а Єленка вес маєток присєде!”

Та бо ж і Мотрюк таку думку на переді має: „Не судив Біг Штефанови, то судив Біг мені увєс Мочернаків маєток почєрез отту одиначку!”

Князь убраний гей на великдєнь підпираєтьсє паличкою та й понуриє набрєскле лице в долину, отікби села стидавсє.

Газдині зазріли на другім ґруні дідову княгиню з дружками у золоті та й стали співати прототу дівчиноньку, що йшла доріжечкою, обсаженою виноградом і заснула, а за нею ішли і рідний дєдя і рідна мати і рідні братя, але ніхто не важивсє вломити винограду і її збудити, лиш один її милий вломив китицю винограду і збудив її зі сну.

Мотрюк приступив під гору, щоб віддихатисє

і посміхнувся до ґаздинь: „Не багато я наломлю того винограду!”

ґаздині перечили і віщували дідові ще стільки винограду, що гаджючок в осіці, а ґазди підкліпували против себе і махали руками так, гей на тую лунчину, що змервіла на мерву.

А на против них із поза зеленої смеречини на кремінному пласві вийшла гей зоря білявиночка — Єленка, струнка та висока, у святочних запасках та мережаній цурканці, на білім личку засмучена, голубими вічьми розжалена.

Скрипки зойкнули, ґазди вівкнули, а ґаздині метали князеві під ноги свій голос гей сплетений барвінок.

З помежи дружок поклонилася молода княгиня своєму князеві, до шлюбу ідучи...

II.

На прикінці весілля, коли гості стали з Мотрюкового двору розходитися, а скрипки та співи при тихати, Єленка сховалася в колешні і тут доночувала нічку. Коли рано наймити дали дідові до постелі знати, що молода вуйна в яслах коло маржини, дід втішний вийшов до вуйни: „Видко, що ти, небого, господарска дитина, що талану меш сокотити, коли ти першої ночі до маржинки прилипла!”

Єленка обмотала личко білим рантухом і не відзивалася на дідову хвальбу.

— Але ти вже мені жінка вінчена, та й тобі в ясліх не ночувати.

Наймити бадьорили молоду ґаздиню: „Йдіт, вуйночко, до ґазди свого в хату, а ми маргу обкутаємо, ми про то слуги”.

Дід погладив студеними пальцями Єленку по головці, а наймити підводили її попід руки з коleshні до хати.

ґазда наказав наймитам коні у крашений віз запрягати та й ще два осідлані коні до воза присилити.

— А ти, Єленко, душко, не затинайси та й не норовиси, бо ти тепер ґаздиня понад усе село. Грядки повні, скрині ковані, кліть порожного клинка не має, миски в полицях не містятси, кафлева піч всякої страви має, лиш жити, лиш ґаздувати.

Дід поклав руку на Єленчине плече і безпечився.

Єленка відвернулася і сперлася коло полиці та й личко жменями закрила.

Чогось дідова рука її давить, гей ґралі, чогось дідові слова її морозом протинають. Чогось її банно робиться, але її думки ще з весільного деревця не позлітали, ще на своє місце не повертали. За ким її банно? Та же за ненею та й дедем, ще й як банно! Але вона відознала гадками і дедю і неню, а бана з серця не відступає. Та не тота тото бана, що дедю та й неню голубить, але тота тото бана, що за милим тужить. Найби Штефан до неї

так заговорив, найби ручку поклав поза шию! Найби так вони обоє вінки з голов поскидали!...

— Не бануй, Єленко, ні за своїм домом, ні за своїм родом, бо ти в гаразди прийшла, на талані сидиш!

— А най я допрошуси тебе, аби ти до мене слово заговорила, аби ти мене за газду мала!

Дід вибирав з грядок найкращу одежину, запаски найчерленіші, хустки шовкові, чобітки жовтенькі та й коралі з талярами золотими та й перстінці золотенькі.

— Уберу ті ек паву, ек голубку пишну, ек леваду в маю. Посажу тебе на кованім возі поруч себе, ек свою весну, ек свою буйність, ек свою паметку. Та й поїдемо через село до деді й до нені з колачами.

Вийшов у кліть, аби не полошити дівочої соромливости присними очима.

Не похочувала Єленка, а відтак таки поглянула. Коли до шлюбу допустила, то не гія дідові противитися, не гія дідовим словом помітати. Але бо ж і ті запаски за очі ловлять, ті хустки міняться, гей цвіт напротив сонця! Що уберя пишна, що чобітки мудрі, що плечіки як дуги, що коралі палають, що гердани моргають!

Вергла з себе білу одіж і заціпила на заціпку двері. Узріла в стіні кругле зеркальце і спробувала коралі.

Запалала як тоті дукати на шиї і на-мліока ски-

нула з себе запаски та й сорочку і перебиралася поквапно.

Дід слідив за нею з кліти через потайну шибку під грядками і не зводив з неї ока.

Таке молоденьке, як то гусятко, що мохом по-ростає. Ще груди на верх добре не повибігали, ще клуби на боки не розкололися. Ще біляві косиці заплітків не замагають. Ще отік і пахи без моху!

„Мой, стареку порохнавий, якжеж тобі до такої ярочки дотулитиси?

„У неї ше лишень цвіт завезуєси, а в тобі старість хрупає!

„Єї личко то пупіночок під мохом дрібненьким, а твої хавки гей пень стрепіхатий.

„Єї ручки то білі крильця голубки.

„Єї ніжки то дві рибці срібнолускі.

„Се на молоці піна, на сонци лелія!

„А ти мершя проти цвіту!

„Коби Штефан не покійник, то було би кому на цю піну дути, цю лелію леліяти!

Єленка перебралася і у вікна поглянула:

„Коби мене тепер мій Штефан видів, гай, гай!

„Ото раз файну Штефаниху маю, — сказав би наретельно.

„Або вхопив би на руки та й колисав би, єк малу дитину.

„Або до серця притулив би.

„Або данцував би, мене обертаючи.

„Або на долони носив би.

„Або... ей, деж я годна того відгадати, ек мій Штефан мене по шлюбі гостив би?...”

— — — — —

Наймити проспособили фіру так, аби ґазда з ґаздинею сиділи на середині, як на подушках мягоньких.

Дід обізрів віз і коні та й крикнув на наймитів, аби з комори колачі повиносили.

Наймити повні бесаги колачів на возі примістили, а дід поправив собі шовкову хусточку на шиї і відчинив хатні двері та й на порозі радувався і проповідав: „Ой шо ж бо це за молодичка, шо за горличка?”

„Я цю горличку піймаю та й у пазуху сховаю. Але ше заки шо буде, поїдемо, Єленко, до деді, до нені, подькиувати за весіллечко, за годованечко, за вихованечко із маленької лялечки до білявенької ярочки, а від ярочки до молодички”.

Єленка вийшла за дідом, а наймити усадовили їх на красих ліжниках серед воза, як лебедів на високому гнізді. Віз полетів дорогою через село, а дід обіймив Єленку попід пахи, отік аби не впала з ліжників, та й аби село виділо, що ґазда молоду ґаздиню шанує і обедує, та й аби ніхто другий не оббирався її за приятіля та й йому житя не пересобачував.

Березинами та толоками овечки ставали й ди-

вилися на багацький віз, на багацьку пару, на багацькі коні.

Дівчата лишали маржину і бігли ід дорозі та й накивуючи пальчиками, покривлювалися дідові й співали:

„А хотів-єс, старий діду, любити Єлену,
Було собі посадити в городочку лєну”.

Вівчарики штрикали через купиння і співали проти гордовитої Єленки:

„Чорти тебе сотали би з твоєв одиницєв,
Не городи перєлази яловов драницєв.
А я скочу, перєскочу та й не докинуси,
На багацьку одиницу та й не подивлюси”.

Гримнули кіньми під Мочернаковими стіньми. Вийшли дєдєя та й нєня від доньки та й від зятя колачі відобрати, молодєньку молодичку пообзирати, зятя похвалити.

Фуркнула з воза Єленка і дзоркнула чобітками на грегїтнєму подвірю та й не зволяючи себе оглядати, побігла в хату.

Мотрюк передавав колачі і дякував грєшними словами дєдєві та й нєни за подругу годну, за красу із роду, за невидану вроду, за біляве личко і медїну нїчку.

В хаті столи вгинаютьсєя,

Мочернаків рїд не мїстїтьсєя в хаті. Танцює коло Мотрюка та заговорює його облєсними словами, але нїхто не вакаєтьсєя йому тикати, як сватам звичай. Мочернаки звертаютьсєя до нього,

кличуть його хоть: бадічку Йване, хоть: зятю наш дорогенький!

Посадили його під образи перед повними мисками та й красними словами просили харчувати.

Але Мотрюк не докинувся ні м'ясів, ні начинок, ні масних борщів, бо знав свій порядок і ждав на Єленку.

Мочернаки відгадали його волю й увели в хату Єленку та посадили її за стіл ліворуч коло ґазди свого.

Єленка зумівалася, чого її межі гістьми сидати, коли вона у себе дома.

— Бо бадічка Йван без тебе ложки не підоймут — казали ґазди.

— Бо любість у парі ходит, у парі пропочиває та й у парі харчує, — казали ґаздині.

Єленка, опинившись коло свого ґазди, розбезпечилася серед великого свого роду і забуваючи на всі ненині науки, промовила перший раз до ґазди свого: „Харчуйте, дєдику, єк дома!”

Гості видивилися, а Мочерначка поправляла доньку:

— Лиши дєдика, молодице, ти тепер пантруй ґазду свого, а твого дєдика я сама собі упрошу, бо я йому ґаздиня.

Але Єленка не подавалася:

— Ви, нене, гадаєте, шо я нашого дєдю прошу, — а я прошу Штефанового дєдю, — ану харчуйте, дєдю, єк дома!

Гості вмішалися:

— Бадічка Іван, молодичко, це тобі ґазда приходить, не дедя, коби здорові були!

Мочерначка упевнювала гостей, що її донька за своїм дедом пропадає та й тому кличе дедом бадічку Івана, бо і за ним пропадає.

Мочернак нахмурився під сивим волосом і посміхнувся та й лагодив дончину похибку:

— Не перечте, любі гості, челідині, бо вона найборше знає, хто буде дедом!

— Таки так, ґаздиня має зараз знати, чи її ґазда буде дедом, — potwierдили гості.

Мотрюк чув, що очі всіх гостей на його твари шукають стиду, як бжілки цвіту, але знав, що його червонаве лице більше не почервоніє і сягаючи за начинкою, розповідав, як жінка злісного по весіллю кликала свого мужа татком та й добре вгадала, бо за пів року справляв хрестини.

Челядь дивувалася злісній, а ґазди її хвалили.

Єленка скористала з того, що ввесь стіл зайнявся злісною, схилилася і низом попід стіл висовглася як ласичка та й вибігла з хати.

Мочернаки сердилися, але в середині, а до гостей говорили: Отік забагла чогось наша молодичка та й скочила у комору.

ґаздині притакували сьому здогадові й шепотом собі дошіптували, що Єленка дуже бліда, а під очима сині круги має.

То порушило присадкуватого та плечистого і на грудях щетиною порослого Леся, з роду Мо-

чернаків, якого в селі звали з діда-прадіда Полонинським через те, що жив у верхах під полониною, а може через те, що на полонинах пускав кров маржині, — а поза очі звали Смажыком мабуць через те, що також з діда-прадіда смажив ліки із зілля та смоли і воску і дуже помагав маржині, а може й через те, що в будень ходив у чорній сорочці, пересмаженій у маслі і на сонці. Полонинами привик він просто і голосно говорити та й головою так потрясати, що ввесь сивий волос закривав йому чоло й очі. Він зацікавився дуже, чи Мотрюк від нього старший, чи молодший та й чому ще не посивів.

Мотрюк обминув те запитання усмішкою та й увагою, що най би вороги їх старілися та й сивіли, а вони ще мають час.

Газдині поясняли, що бадічка Іван, коби здорові, є білявенькі з роду та й тому не посивіють, а Лесь Полонинський не сходив з дива.

— Мой брє, білаку, таже ти верствак мені! Та я сивий ек голубець, а ти темнієш у волос, лиш очі сиві!

— Не були ми собі на хрестинах, — боронився Мотрюк, — та й не гія нам собі рочки рахувати, — от наперед би більше!

Лесь Подолинський вирахував всі свої дружені доньки і сини та й дорахувався, що Єленка є верстачкою його внучки від найстаршої доньки. Лускав пальцями, наче обертав веретено і дивувався такому нерівному одружінню.

— Братчику Іванічку, таже вона тобі могла би бути за внуку, таже ти стара ломага проти такої чічки!

Гості виправдували Івана, що він повдовів, а талан не обійдеться без газдині, як вулій бжіл без матки.

Іван дякував гостям своїми сивими очима, а від Лесья обгонився як від вразливого овада.

— Шо чотири оці, то не двоє, шо дві голови, то не одна, шо чотири руці, то не дві, — може не так, братічку Ле'?

Лесь бив кулаком у свою сиву щетину на грудях і закликався, що кожний багач ожениється і з сліпою та й з глухою, лише коби за нею загорнув маетки.

— А наша Єленка то у нас сама найбільший маєток, — обізвалися Мочернаки, щоби перетяти бесіду про маетки.

Лесь зареготався, а відтак витягнув зза ременя жировану флюяру, напоїв її пугарем вина і заграв весільної.

Декотрі гості, які знали, що на колачинах не буде скрипки і позабирали з собою сопілки, стали за Лесем сопілками дзвонити і в хату відразу увійшла охота, а за нею появилася Єленка. Одним скоком газди станули навперед молодиць та й вся хата відразу розтанцювалася. Навкірки Іванові взяв Лесь Єленку в танець і приспівував покліпуючи на Івана:

Ой біда мні, хло', побила, ой біда мні шкребче,
Ой молоде жінче маю, — з парубками шепче.

А газдині то підхопили та й собі стали Іванові
співати:

Гаю, каже, гаю, файну жінку маю,
Через тоту парубію в скриню замикаю.
А вона пішла молоденька у гай по телета,
Один стрілив з дубельтівки, другий з пістолета.

III.

З полудня став рід розходитися, а Іван запро-
сив Мочернака, аби сідав на його коня та й аби
обїхав з ним усю землю, яку помінив Єлені у віні.

Мочернак вимовлявся золотником, але Іван че-
рез те натискав ще дужче.

Посідали на сідлані Мотрюкові коні і трапом
побігли на лази та луки, як два купці-хитрівці.

Мочернак приоставав з заду і пускав зятя на-
вперед себе, щоби видіти, чи ще держиться у сідлі
та й у стременах.

— Хороба його може зміркувати: волоссе ек
повісмо, лице ек тот малай, шо загнівити — а на
кони сидит, ек має бути, хоть вино пив до кожного
гостя. Коби ше не попацити таке, як Лесь Срібна-
рюк, шо віддав доньку за богача-діда, а дід похо-
вав і його і доньку та й тепер сидить на маєтках
та й у подушках румиґає! Але Срібнарюк з'ївся
бутинами, а Срібнарюкова донька впала із стога,
— то нема шо їх тут класти. Єленка уважлива,
а Мочернаки силку не пропили. Правда, шо Мо-

трюк виріс на бануши та на скоромі та на м'ясах та приправах, але єк єкийс сказав: І тобі не було хиби й у тебе дома не бідома. Ей, про мене най жие ше й десять годів, а не жду єго смерти, надопевне шо ні! Най Єленка тіла та й розуму набирає, най у талані розглянеси, най Штефана забуде. — А єк неричком станеси Божа воля та й Мотрюк замкнет очи, то най село каже, шо собі хоче, а таки продам єго хати та й усі побої та й заберу доньку 'д собі, бо то у мене одиначка, то мій живний корінь. Тогди Мокренчуків флетєв мене цмок в одну руку, цмок у другу руку. А я йому скажу: Мой хло', маєш щастє, це тобі Госпідь нагилив Єленку, а мені зятя. Та ше я у тих таланах добре не розмістивси, а баба з поду здіймає колыску. Діду, гив, ану ста! Ба чога ж? Онук єк сернюк! Ій-га, нівроку, нівроку! Ба йке імя дати? А йке ж, єк не дідове?..."

Підглядає Мотрюк жіночого дєдю, чи бірує ще верхом їхати та чи від золотника не узяє.

— Цей сивак гадав, шо я йому голу дівку укрию та й віді тому не похочував віно віддавати. Йди, покажи дільниці, покажи вориння, обведи межами, аби мій косар знав, єк ручку брати, аби мій ботей знав, куда овечки пускати.

„Твій золотник мене не поведе твоїми лазами! А най ти ляжеш у деревище та й шо я варт? Сусіди дільниці поперекувають, межі попереіначують, а ти, Мотрюку, ані слова. Ти тут отік приймак,

чужий чужениця! Ой, так не буде. Єк не мій Штефан, то я тут ґазда, я побережник на Мочернакових лазах. Йдуть люди з далеких сіл, йдуть Полениці, йдуть Підгіряни і женуть марги в полонини та й питають бовгарів, чи вільно станути на попас на тих зелених луках, у тих темних затінках та холодах, — а бовгарі не зволяють, бо то Мотрюкова земля.

„Ба чи цего богатиря Івана? — питають сторонські люди,

„Его самого, — відовідають бовгарі.

„А цес дукач відки тут розлягси?

„Повдовів і засватав Мочернакову одиницу та й увес маєток посів!

„А Мочернак виступив із свого талану?

„У рік по весіллю умер покійник!

„А богач кому гадає лишити такі маєтки?

„Є кому, братчіки, бо молода ґаздиня вчинила йому такого хлопця гей гусака біленького.

Люди дивуються багачевому щастю і зстрахи минають богацькі лази та попасають на пісній громадській толоці, на купинах голого моху. Десь з лісів грає конем ґазда та й їдучи толокою, здоровкає людей сторонських, а вони здійсмають кресані і на-пошепки вихваляють його, шо такий великий багач на всі гори, а такий ґрешний та чемний...

— — — — —

Потапаючи у своїх мріях, оба багачі лиш коли тогди кидали до себе по слові і дальше снували

собі свою долю такою ясною основою, як сонечко в літі основує гори і долини, левади і полонини.

А над їх головами кружляли як китиці цвіту жовтокрилі метелики і гралися у вечірнім сонці, як багацькі думки легонькі.

Черевата гора станула перед їздцями і з помежи лісів, як молодиця свої груди, відкрила свою зелену обіч, пережолоблену срібним потоком.

Коні приклякли передніми ногами до потоку і пили воду.

— Це Єленина полонинка Погарь, бадіку Йва'!

— Полоника аби світилася, а ви, дєдику, аби-сте прожили!

— То сам молошний горішок межи братчиками, — бадічку Йва'!

— Аби-сте діждали ше внуків вінувати, годний та любий господарю, дєдю наш добрий!...

Тоді, коли дєдя Мочернак опроваджував зятя лазами і передавав йому дончине віно, неня в хаті учила доньку подружних обичаїв.

— Ти не питай, шо він Штефанів дєдя, але шо його маєткам нема міри!

— Або ж я бідна бідолашка?

— Але чи є другий такий, аби був нам рівня?

— Таки шо син, то не дєдя!

— А може дєдя ліпший, ек син!

— Ба чому, нене?

— Бо дєдик буде тебе у красну уберю уби-

рати, буженичкою та й колачами годувати, твої ручки та й твою силку та й твої ніжки шанувати. Буде тебе на руках носити, буде ті в колисочці колисати.

— Або ж я калічка?

— Хоть ти не калічка, але ти богацка одиначка, тобі не гарувати, не крїввати з молодюками.

— То я лишуся дома з нашим дедом, а ви, нене, йдіть намість мене колисатиси до Штефанового деді.

— Заткайси, донько, аби я цього більше не чюла. То я, чи ти єму жінка вінчена? То я, чи ти єму в церкві присегала? То хто тебе навчив так до нені говорити? Фе... устидайси, ти вже не дівка, ти молодиця!

Єленка в личко черленіла.

— Спамятайси, донько, та й слухай нені, не будь самовільна. Не тікай від свого ґазди нічьма, не валяйси колешнями, лиш ночуй з ґаздою на постелі, ек ґаздиня, ек шлюбна жінка!

Єленка закрила личко білими ручками.

— А ек ґазда не при охоті, то ти йго злегонька гей стебельцем сіна заскобоч хоть у нозі, хоть під пахою та й личком 'д нему оберниси. То най вся хата трясеси, то ти лишень свого ґазду кличеш: любчіку Йванку!

Єленка хитала головою і перечила нени.

— Не переч, не кори мені, донько, бо збу-

деши нені. Нам траба онука, а твому ґазді сина,
Ти не гадай собі, шо то марне діло. То два талани
великі, а хто їх присяде?...

І ще поучувала неня доньку, як має чорногір-
ську підойму варити і ґазді до вина досипати,
щоби був веселіший та й путерніший та й до ґаз-
дині прудкіший...

IV.

Таки діправди веселіший вертав вечером Мот-
рюк повним возом з Єленкою до свого двору. Ме-
тався на ліжниках і тупотів ногами. Поза шию три-
маючи свою ґаздиню, — розповідав він їй про
свою колишню, парубоцьку силу так голосно, що
гомін біг лісами, а притискаючи молодицю до гру-
дей, виспівував над її головкою:

Заплакала дівчинонька в перший понедівчик,
Єк здіймала з головочки хрещатий барвінчик.
Заплакала дівчинонька раненько в вівторок,
Єк стало їй у головці я гадочок сорок.
Заплакала дівчинонька раненько в середу,
Єк вдарила лиха доля ї в личько зпереду.
Заплакала дівчинонька раненько у четвер,
Бо шо ж буду та й робити бідньєка я тепер?
Заплакала дівчинонька раненько в п'ятницю,
Не можу я викликати із корчми п'яницю.
Заплакала дівчинонька раненько в суботу,
Не можу я викликати біду на роботу.
Заплакала дівчинонька раненько в неділю,
Ой уже я, моя мамко, з бідов нич не вдію!

Питався Єленки, чи хотіла би такого чоловіка

мати, як тота дівчинька у співанці, а коли Єленка не відповідала, він хвалив її за соромливість і приближував її голову до своєї вином загритої твари. Забував на то, що давніше був у селі вйтом і привик був поважно говорити та кожне слово неначе печаткою відтискати. Натомість пригадав собі тоту співанку, яку колись виспівував лісами вертаючи з своєю першою газдинею з міста додому і за яку покійничка його обіймала і голубила та нашіптувала, що з такою, як він бідую, нічого не вдіє. Плескав Єленку по круглому плечу і питав крізь сміх, що вона з ним подіє? Його голос ірзав верхами і долинами та біг лісами у село та давав знати, що старий вйт при молодій газдині охотою палає.

— Ти моя бідашечко, ти моя горличько, ти моя рорьчко біла!

— Задушу ті, моя пташечко, роздавлю ті, моя малиночко, випю тебе, моя керничко, у білім камені!

Ліси дивувалися старому голосові, а село підбігало під дорогу і покривлювалося.

Єленка не противилася газдівській охоті, бо неня її вже наперед упевнила, що бадіка сам буде підсипатися і її примилюватися. Не відзивалася ані словом і не примилювалася бадіці, бо не могла себе переломити і ненину раду сповнити.

Вечірний, запашний вітрець хапав бадіків подих з її білого личька і відкидав у темні яри, а вечірне

небо дивилося на неї всіма дівочими очима і разом з нею сміялося з бадікових обіймів та й любистків.

А срібна роса сідала на Єлениних бровах і ще дужче лоскотала бадікову охоту:

А я тебе, пишна любко, люблю та й цулую,
Чому ми си не зуритиш, сам ти си дивую.

Єленка чула, що робиться важною челядиною, коло якої бадіка колінкує і з розуму сходить, чула, що її дівочий барвінок облітає з її плетеної коси і паде бадіці під ноги, прочувала, що бадікова охота полонить її дівочу твердість, однак про все те упередила її неня і вона, погодившись з тою неминучістю, що після весілля має над нею звійтись буря і перемінити її на молодицю, піддавалася мовчки вибухові бадікової охоти.

„Коби не неня та коби не село, то ж я тобі, бадічку, лишила би запасочку в руках та й штрикла би лісами і темними бердами та й не ймив би-с мене більше!

„Коби не дєдева жура, коби не ті талани смучі!
„Та коби Штефанові очі не погасли від кулі!”

Люди збиралися коло Мотрюкової брами, аби побачити його веселість коло молодиці. А коли він не зачув здоровкання і не зазрів людей, але співаючи над Єленкою, заїхав до свого двору, люди з докором вгадували: „Адї йкий старий, а зараз розідре на ній ту рантухову сорочку...”

V.

Тої ночі над Мотрюковим двором падали зорі.
Ліси заперли в собі дух і надслухали. Сади
у вікна зазирали.

Води як лебеді тихонько довкруги двору ли-
нули.

Камінні гори свої книги розтворили, чиєсь життя
записали...

А як сонечко нічку розігнало, ліси зашуміли,
сади защебетали, води заіграли, гори почервоніли,
то до Мотрюкового двору сорокаті сороки гостя
привели.

Березина перед брамою задрижала.

— Ба чи дома ґазди?

Наймита не пускають, бо ґазда з ґаздинею
нічку собі приточили.

А ґість, легінь молоденький, очима палає.

Наймита піснюють, голови в долину схиляють.

А ґість двері виважує, зубами скрегоче.

Наймита легіня пізнають та й за ґазду потер-
пають.

Хата упріває.

Легінь до постелі ручки підймає:

— Чи то ви, дедю, чи мій воріг темний?

— Й-га, ти жиєш, Штефа'?...

Бадікові очи поховалися на саме дно перед гні-
вом сина.

Хата застогнала.

А гість з під кабата зброю добуває і бадікові
до грудей прикладає:

Грим раз, — грим іще раз, — грим по третому
разі:

З під ліжників фуркнула біла челядина.

— За обручку золотеньку!

— За нічку солоденьку!

— За мачуху молоденьку!...

—————

Зарікайся мід-горівку пити!..

Побратимові Миколі Кошакові присвячую.

Так голосила на похороні свого ґазди, що селу
серце тріскало.

І приповідала і заводила і заклиналася. Не то,
що плакала, але розливом розливалася, як біла
мрака травами.

Опадала і поникала як скошена квітка, сльо-
зами життя своє скапувала.

Билася в груди й божилася, що до схід-сонця
підє за ним до гробу, свою душу з його душею
спарує.

Зарікалася жити, зарікалася веселити, заріка-
лася другого любити.

На деревище падала, з жалю умирала. Старі
ґаздині такому жалєві не могли надивуватися, не
могли найти міри.

— Шос ми ґаздів наховалиси, але такої вели-
кої любви видом не видали!

— Отік єї цей світ зуритивси, отік єї душа з єго
душев споєна, отік тота любовіть вічна.

— Таке молоде гей весна яра, а таке жалі-
сливе, таке переболєне та перебанованє! Дєс у тій
днинці гей тінь пропадає, з цвинтаря вертаючи.

— Аді вже ті так, ек нема, Калинко-душко, газдине вірна!

— Але ек ти йго відвела до гробу, то най з Богом спочиває, а ти, небого, туском не коротай собі життя.

— Ой лишіт мене, вуйночки та вуєчки годні, найби я свого Петра подогонила.

— Ей, не гніви, молодежи, Бога, коли тобі смерть ше не писана.

— Ой не буду я газдики, без него жити, не буду цим світом трабувати.

— Ей, молода молодежи, не трійси та й не тописи, бо тобі траба жити та й розживатиси.

— Пішло моє життє у могилу, газдині срібненькі!

— Пуста твоя робота, Калино, покинь тоту гадку та й життем не помітуй, бо буде тобі його траба, аді Йван, коби здоров

— Ей лишіт гет, вуйночки добрі, най я йду зі світа, най не забажаю.

— То не наша сила, не наш провід, та й ми цего не зіпремо, а воно так саманає, шо Йван най би був

— Хоть най мене грім убє, хоть най мене бола утне, хоть най мене викришит до пня, хоть най мене тут смерть найде, то я вам кажу та й на чім світ стоїт закликаюси, шо за ніким не багаю і з ніким я жити не буду.

— Най тот заклін йде на сигли та в шкrepіття

та на скали та на усі штири вітри, а ти, молоденька удовице, не зарікайся

Калина билася в груди і ще раз заклиналася і зарікалася.

— Коби-с була хоть дітна, то най-би-с ждала рік-два, але ти й раз сама не собов не була!

Калина хрестилася і третій раз тяжко заклиналася та й зарікалася.

Її сині очі позападалися, її біле личко потемніло, а понад брови хмари назлягали раз коло разу.

Така тото велика любовіть була

А при обіді за покійника Йван понакроював хлібів, приніс води, поналивав гладуни, понакривав джергами ослони, на вікні свічки позасвічував. Такі як мід солодкі слова в хаті розсипував, Петрову стрільбу показував, його приятельство високо підоймав.

Гості харчували за Петрову душу та й Петрову пам'ять славили.

Хата була повна Петра, хоть лишень свічка горіла на тім місці, де він лежав.

Калина топилася з жалю і роздавала гостям поливані гладуни та й книші за Петрову душу — а Йвана обминула.

Газдині ворожили, що то добрий знак, а газди їм притакували і додавали, що Йван своє простибі сам собі возьме.

— Такому побратимови падеси покійника руш-
ниця — набилювали ґаздині.

— Та й порошниця — докинула Калина.

— Тай відів і молодиця — довершили ґазди.

Калина горіла як царівник над рікою. Та й лиш
опустила миски з начинкою та й горілиць на
землю впала.

Що прибагали, що примовляли, що відтирали,
все не помагало, удовиця як замерла.

Отік її Петро з того світа викривив її черлені
губки, аби нікого не чарували та й перевернув її
голубі очі, аби на нікого не моргали та й її личко
заморозив, аби нікого вогнем не потинало.

Таке воно молоденьке, а таке, гей гусятко пов-
ним возом переїхане!

— Ця, любки пишні, вже своєї бани не вибанує
та й своєї любви ріками не затопит!

— Вічна удовиця

Але на Юра трісла над ріками лоза, а лісами
закувала зозуля.

А Калина пасе маржину на полонинці.

Та одна красуня дуже вритна і як покмітить
своїми великими очима, що ґаздиня ширинку ви-
шиває, то зараз пронирає в ліщині і дубиною та
крушинами крадьки перехоплюється на Йванову
царинку, на молоду та зелену конюшинку.

А Йван гладить красуню та й приповідає!

— А деж твій ґазда, та краса красуне?

„А хтож тебе доїтима, ти ласа ласунко?

„А хтож тобі придій принесе, приятелько пишна?

А відтак бере та й кличе Калину. Але не кличе її направці, лиш насамперед у гай співає:

Ой чічько солоденька забув бих тя швидко,
Аби з мого подвіречка на твоє не видко.
Бодай тото подвіречко вогнем ізгоріло,
Шоби мене, файна любко, 'д тобі не кортіло.

А відтак грає у вербову тилинку, а відтак кує як зозуля, а відтак клекотить як готур. Та й на тото приходять Калина.

— А йкий-же мені Калинко, буде приємець?

Калина очі у спід та й паленіє, а ширинка з рук на конюшинку.

А Йван хап ширинку та й за ремінь.

А до Калини око в око:

— Калинко, душко!

— Йванчіку, братчіку!

А зозуля не кує ні — аж гай розвивається.

А річка срібним поясом тот гай то вперізує, то розперізує.

А Калинина маржина гей би до півусміху роти відтворила і надслухує, то зазирає та й помалу помалу ступ-ступ з полонинки на Йванову конюшинку.

А Господь понад гори похожає і сонечком дишає на весь світ на гори й долини та й на полонини.

Та й на Калинину любість золотом мече.

10091

Радується на рілі скиба, у ріці риба, царинками
зело.

Палають цвіти попід лісами, над берегами, над
улицями, над керницями.

Розщебеталася німа діброва, порозліталася
медова бджілка, порозлягалися запашні вітри.

Прото весна яра.

А любистки з челядинських городчиків підой-
маються та й весні приспівують:

Зарікайси, файна любко, мід-горілку пити
Та лишень-си не зарікай Івана любити.

Марічку головка болить

»Чи найдеться, пане брате, така жінка друга,
Щоб вивела чоловіка й ворожку з розума?«

(Народня пісня — Яблониця).

Кажут, що нема над побратимство та над приятельство, а то однако невгадно.

Я з Дуцем Никифоровим таки так, ек на однім груни виріс, на одній луці пастушив, на однім данци парубочив та й одних мясниць брав шлюб, а відтак тими самими бутинами гримав. Одну ватру ми клали, одну кулешину та й банушину їли, одну воду пили, ба ше й один капшук викурювали. Вже коли ми на тютюні один одному вірили, то можна знати, еке тото межі нами приятельство було.

Шо значут два близнюки напротив нас, коли ми ек тоті дві звізди на небі собі товаришуємо та й один за одним пропадаємо?

Бувало, чи у ріці бовтатиси, чи птаху з дуплів дерти, чи ховзатиси, чи гринджолами спускатиси — все ми разом, все ми у приятельстві.

Питаютси люди з боку:

„Ба чиї — варе — тоті два повішенники, шо так

у парі вулицями грають?" — „То оба з Джемигівського ґруня; цей русявий то Никифорів, а тот чорнявий то Петрів, обом на імя Федір — а нені кличут їх Дуцями", — пояснюють газдам вуйни говірливі.

Бувало кладу я ватру, а Дуця вхопит дубелтівку та й скочит у ліс, аби шос смашне убити. Лиш він пронира у лісі, а до мене шос гейби говорило: „Мой брє, ти грієшси коло ватри, а його пуствив-єс самого на медведя, та на вовка, та на злісного?" Іду я за ним назирцем єк сарнюк за близнюком від одного дійка. Находжу я єго посеред скали кремінної: Лежит на краєчку плити та й у ґотура мірить. А під плитою медвідь в дучці лаби собі обтирає. Най мій тезко спустит ноги, най grimне з цівки, най слово писне, та й зараз йому амінь. Лізу я гей кіт на дуба та й з верха кричу шо-мога, аби мій тезко не стрілев у ґотура, аби не сходив у долину, лиш аби драпавси у гору, бо під плитою медвідь розлегси. Лиш я це ізрік, а медвідь вже під моім дубом, вже береси 'д мені лізти. А мій тезко запер в собі дух та й плюнув з цівки у медведя. Медвідь поваливси на землю, а з него кров почюріла.

„А поцілив, брате?" — питаєси Дуця Никифорів.

„Вже так, єк нема вуйка", — кажу та й постиваю, чи знов біда не підоймеси і накликаю на тезка, аби утікав 'д горі та й аби виліз на дерево, бо ше всеко може бути.

„А де-ж-би я тебе самого лишив?” — каже, і вже збігає на долину, вже станув за дуба.

Я крізь-плач його молю, аби штрикав на дуба, а він grimнув ще раз з дубелтівки і скочив на долішну галузку та й кличе мене 'д собі. Тепер собі закуримо, братчіку, та й будемо з вуйка шкіру здіймати.

„Ти, нівроку стрілець!” — кажу.

„Оба ми однакі”, — каже.

Але женемо ми раз зпід Чивчина дараби. Шо правда бідуємо тими мівкими бродами, але за Путилівкою доганяє нас гать. Тепер ми собі пануємо, тепер киптарики на-опашки накидаємо, люльки собі куримо, а кермами лиш ледь повертаємо — та на волоских і ляцких г'ранічерів покрикуємо, аби не дрімали, аби кріси на поготівлє тримали.

Аж тут раптом від Копилаша надлетіли хмари і сонце закрили та скудовчилиси, ек вівці кудлаті. Розкресав грім вогню над нами та й збудив блискавицю, аби ножами хмари на дрібні нивки перекроїла. Ймилиси строминами перекроєні хмари, ударили з неба плови, падуть води цебрами, човгалами — потоками. Плюта плютенна. Зігралиси усі води, отік у загибіль світа. Потужили ми цвайки на дарабі та й кермами ек грудьми боремоси із габамми. Повінь ек має бути. Вже летимо ми на грегитні шпиці — на варівке місце. Ше я добре не поглянув, а перед нас вже турлаш ковбків. Ударила наша дараба у той турлаш та й здудуриласи. Тарах — ой падочку ж мій нешісливий — дараба

здіймилася в гору сторцом, а мене вергла у воду у тот клекіт. Тепер я надопевне осиротив жінку і дитину. Нема мене... Вчинивси я дес конем та й хочу бігти, а тут ноги спутані і то не передні, лиш задні. Під черевом звідкис взьилася терлиця. Я беруси її перескочити, а вона росте під само черево. Лишею я задні ноги та й біжу передними. Здибає мене моя покійниця неня та й веде до церкви. Перебігають нас покійник дедя і висаджують мене на віз та й везут у місто. Над нами стадо голубів летит. Дедя купують мені жовту сопівку та й грают. Збігаютьси дівчета, а межи ними Плаюкова Марічка: „Дуцю — каже — лови мене!“ Я біжу за нею, а вона дес щезає, а намість неї стає переді мною навчитель в огороді і бе мене прутом за то, шо я єму трутив у школі вазонок. Я хочу плакати, а тут вже звідкис надходит процесія і панотець берут з хати неню. А дедя мене хап за потилицю та й ногою у попереk, аж я опинивси на полонині коло овець. Та лиш я розіклав ватру, — дедя приїзжають з боярами і з музиками і кажут їхати до свата за молодую, за Єленою. Я боком, боком та й до Плаюкової Марічки, а тут за столом Дуця Никифорів і Марічка у вінках золочених під убраним деревцем зеленим. „А честь де?“ — нашішкуютьси з мене весільні гості. Розбиваю я скрипки та й цимбали, а весільні гості миглою на мене та все кулаками: гуп та гуп!

Легко їм зробити мазь з мене, але я чую, шо я вже вчинивси дзвоном! Шо вони мене гупнут,

то я дзвеню: Тень-телень-тень-телень! Гості жахнулися та й відступили, а я розсміявси. Та ек я так посміхаюси, дивлюси, дивлюси і ще раз дивлюси, а я на зарінку лежу. Наді мною мій побратим любий, мій орел сизий, мій тезко дорогенький, а над ним голубе небо. Бюси з гадками, ци це сон, чи мара, чи я горьчку маю? А побратим каже: „Шісте твоє, брате, шо-с не пожив смерти!” — А я усе розумію, лиш ще говорити не можу. Розглядаюси, а просто мене грегїтна скала у височїнь рівно з хмаркою.

„То Сокільский” — приятель каже.

Веду оком у другий бік, а там сонечко на хрест сідає.

„То церква у Підзахарчу” — каже.

Дивлюси я на себе, а я голий-голіський!

„Та-же ти, братчіку, топивси, ек має бути, а я тебе габам з рук видрав” — пояснює побратим рідний.

Ще шукаю очима дараби, а він то пізнає та й каже: „Дараба то така, брате, челядина, шо у неї зрада не новина!”

Я заплакав із утіхи, шо такого годного та вірного та щирого та красного побратима маю. А він мене підоймає та й на мягоньку мураву кладе.

Поклав би тобі Госпідь добро у хату, — у тоці стирти пшениці, — у стайнях стадо, — рілю на плиттю, — у вікнах сонце, — вірність в постелі!

Хотьби я світ перейшов, то такого приятеля я собі не найду, не приєднаю, не зазнаю. То на це

я можу закльистиси на свою дитину та й на свою газдиню та й на худібку та й на усі гори.

Та й тому мені стидно дальше говорити та й розповідати. Таки варта, аби земля піді мною розколалася та й аби мене на сам спід вергла і вогнем іспалила. Таке файне „декуват“ приніс я у хату свому побратимови та й поклав на його постіль, на подушки мягонькі, на джерги та ліжники крашені.

Єк витит гріх на чоловіка, то приготовит собі вес матеріял так, єк той майстер, шо кладе хату.

Насамперед умер старий панотець, а владика прислав у село молодого духовника - парубка. Правит він відправу приязно і красно, бо сам високий і голос високий. Запровадив нові установи і нові Отченаші та й навернув до божого дому всю челядь. Всі дівки та й молодиці то сповідаюτσι, то законюτσι до полудня, єк черниці чорними хустками голови собі накривають, в долину дивлюτσι і побожніють гей тоті ластівки, шо на церкві собі гніздечка поробили.

А мене у бутині постигла така причка, шо зломив я собі ребро у грудіх і блавучу селом гей єкий інвалід. На Прокіпя забаг панотець на попівській Зарці поліг згромадити і в копиці скласти та й скликав толоку. Челядь всю Зарку укрила. Три головні скрипишники дзвенють на струнах смичками, аж поліг підштрикає, аж злетілася птаха, аж село розохотилоси. Шос отік мене кличе на ту смучю толоку. Це такий піп, шо його не траба сти-

датиси. Говори до него посороми, екі хочеш, а він лиш посміхаєси, але тебе ні-раз не згальбит, хотьби ти при нім обіймав челядину, хотьби-с її виціловував, ек голубець свою пару. То людяний чоловік, не гонорний, їсть бануш на хрестинах, пе порцію горівки на весіллях і не противитси народови, але завше траба йому шос дати. — Коли не бірую тежку роботу робити, то йду і я на ту толоку межи люди душу розвеселити.

Днинка горит, мушка бренил, пташка щебече, а челядь поскидала киптарики і запасочки на миглу під смерекою і в сорочках увихаєси, на личку палає, очима грає, пашницю в перекоти мече.

Звитаєси я з легінями та й з дівчатами та й з молодицями і беру легонько грабельки в руки та й стаю в ряд межи молодицями.

Тота челядь на косовици така гожа гей маків цвіт у городі.

Тоті сорочечки білі гей сліди сонця на сні.

Тоті бедра різблені здіймаютси гей лебедині крила.

Тоті срібні ніжки погинаютси гей під росою лелії.

Задививси я ек на дугу на високу молодицю, а вона лус мене по плечу:

„Ба шо дієш, Дуцю?“

„Гаразд. Шо ти Марічко-душко?“

„От отік удовиця на попівській толоці, — а твоя шо діє?“

„Миром, декувати Богу, шо май твій діє?“

„Пішов з терхом у долішні села та й там прилип до котроїс опиночки молодії!”

„Варе?”

„Аби-х так, най не кажу!”

„Алє, шо так?”

„То, шо чуєш?”

„Діправди, Марічко?”

„А ти ше питаєш?”

Луснула мене знов у плече та й кинула на мене пласт сіна.

Стільки разів ходив я до свого побратима, стільки вечорів я там пересидів та переговорив, а її ше такою не бачив. Така тепер весела, гей зо-зуля у гаю, така вона мила, гей весна у маю, така розпалена, єк любість у весні. Сіла знов у її очі тота голуба блискавиця, шо дівчиною ше потинала мене, коли ми разом пастушили та й через ріку брили.

Дунув знов у її личко той логонький вітрець, шо на молоці робит піну та й малиною її закрашує.

Розцвилиси її білі зубки у солоденькій бесіді, гей дрібненький цвіт на калині.

Єк дівочила, то парубки божилиси, шо нема краси понад Плаюкову Марічку.

А тепер лиш по толоці оком повести, — то бігме — нема понад Дуцеву ґаздиню.

Так мене до неї тепер шос кличе, єк тоту спрагу до тої водиці, шо на горі з каменя на сонце перлами розливаєси.

Так дивлюси на її стан, єк ґотур на свою любку та й свої гадки заговорюю:

„Ба коли ж, любко люба, вертає мій приятель, мій орел сизий?“

„А тобі нашо знати?“

„Бо знов гадаю іти з ним у бутин.“

„Та тепер у літі, Дуцю?“

„Будемо ризи робити.“

„Хто би так здоров, Дуцю?“

Я подививси її в очі та й завстидавси своїх гадок і замість відповіді ударивси в груди, а вона подає мені білу ручку і посміхаючись, питає:

„У котрий то бутин стелитси доріжка?“

„Розповім я тобі, чічко, сьогодні у вечір“ — кажу.

„Діправди, Дуцю?“

„Борше ше одно ребро собі зломаю, а слова не зломаю...“

Віт Юзик розставив у холодах двох шандарів і вияснює панотцеві, шо толока то є сільські збори і він має з шандарами порядку сокотити. Його надали до села дес здалека і він нераз у коршмі розповідає, шо чує такий туск за своїм краєм та за своїми людьми, шо єкби не вино та горівка, то він би стративси у цій чужині далекій.

Панотець бере попід руку молодого вїйта і оба ходят собі під парасолькою та вихвалюют челядь за її роботу, за розпалене личко черлене, за різблені груди, шо гей мохнаті гусетка проколютси крізь тоненькі, білі сорочечки, — та за то-

ненький голос, що стелити на запашне сіно разом із соняшним промінням і легоньким леготом підоймаєси над толокою та й лине понад лісами ід тим білим голубам, що забирают на крила дівочі та молодичині співанки і несут їх у голубе небо.

Співають панотцеви, шоби його коровки та й овечки зелене сінце їли та й правилиси, та й повні бербениці молока давали, аби панотець повну комору банушів напратали та й аби тоті бануші і бербениці разом з колачами дівчатам на весілля роздарували.

Співають вітови, шо усім молодицям варт любити також і з вітом, бо на віта також складаєси громада і він купує молодицям горівки і солодкого меду і дає їм сороківців біленьких, ек леду і хоть молодиці ходят босі, то віт із присяжним ходят у чоботіх блискучих ек зеркало.

Легіні покривлюютси молодицям, шо перед вінчаннем хвалилиси, шо в них полотен бочка, а ек прийшло їм віддаватися — то тільки по пояс їх сорочка.

Відгризаютси легіням молодиці, до панотця кукаючи:

Та й кувала зозулиця, та й казала: куку,
Бо вломила дівчинонька парубкови руку.
Йде парубок до домочку, там ватерка горит:
Ой шос мене, моя мамко, права ручка болит.
Та най болит, най лупає та най не вгаває —
Та най тота права ручка нігде не сігає.

Панотець радуєси челядинній і парубоцькій охоті й підходить до Марічки та цікавиться, де той легінь правою ручкою сігав, а Марічка вгадує, що либонь тота ручка хотіла урвати китицю винограду, єкого стерегла пишна та відважна дівчина. Віт не хоче вірити, що той виноград був такий неприступний, а панотець вірит і декує Марічці, що прийшла до нього на толоку та й звеселила всю косовицю і обіцяє відвдичитис її на хрестинах сина.

Віт моргає чоґос на мене, а в тій хвилі на покоси заїжджає панотцева кухарка на повнім возі та й кличе толоку до полуденку. Я дивлюси, а сіно вже у копицях, вже лиш заґромаджуєси копиці та й робота скінчена.

Молодиці скоса поглядають на кухарку і питаютьси панотця, чому приймив собі таку вісповату мазурку, а не єкус красну та делікатну паню, а панотець оправдуєси, що і над ним є пастирь і що той його пастирь не зволяє йому красну челядину в себе тримати, аби менша покуса була, бо його ручки маот пильнувати церковного винограду.

Я зажартував, що той пастирь добре робит, бо Дуцева Марічка забагла би ше попадею стати, а Марічка долонею рот мені замкнула.

Після полуденку та почастинку скрипники розіґралиси, а челядь з легінями розтанцюваласи і вся Зарка розспіваласи та й розвеселиласи ше дужче.

Та й вчинивси вечір. Такий запашний та рошений та зорями вишиваний, що навіть дрібному

червачкови руша радуеси і він собі викрісує вогник та й крилцями обносит тоту іскру, аби йому світила, аби люди виділи, єкий він вечорови радий.

Серед данцю дес пропала Марічка, — лиш єї образ переді мною лишивси.

„Мой, мой“, думаю собі, „чи не звела вона тебе із розуму, чи не розлюбила тебе отта запашна лелія?“

Та не ялося мені ломати слово і я йду плаєм та й гей хлопець ловлю у долоні отті летючі вогники, ті світивки божі і надслухаю, єк птаха тьохкає дуплами і єк потік йде переверци з каменя на камінь та й везе за собою зорі.

Шос нема світла у моїй Марічки.

Але grimнув я у вугол, а по третім разі виходит та й кличе до хати.

Та й за нами двері на засуву засуває...

Став день свитати, став нашу любість із постелі злегонька проганяти...

Став хтос у двері до хати добуватиси та й Марічку викликати.

Наслухаю, а то мій побратим, — аби здоров був.

Скочив я, гей опарений і сховавси під постіль, а Марічка живо рушником головку завязала та й іде двері відчиняти, кожівкою підпираючись і йойкаючиси, гейби у горячці.

Прискіпавси до мене такий жьиль і сором, шо зараз побив би я себе на винне яблуко. Ти пустий

рингачу, — ти варт йому побратимом бути? Він поїхав хліба пристарати, а ти йому поганиш газдиню? То ти не міг собі деінде найти любаску, а лиш таки у хаті побратима? Остатна була би тобі година... Вижу, що упав я у велику провину, але де її причина? Чи може красна днинка? Ні! Може толока попава? Ні! Може скрипки з співанками? Також ні... Вже знаю: то моє ребро винно. Єкби воно не вломилося, — я би дві неділі не блавучьив, а єкби я не блавучьив, то мені і на гадку не прийшло би пuste діло...

Входить мій побратим та й просит Марічку, шоби йому помогла коня розтерхати і розсідлати, а Марічка на постіль і йойкаєси та й постогнує:

„Не в голові мені, любчику, твій терх, бо я умираю.“

„Ба, шо ж тобі, моя душко?“

„Головка мене болит, розтріскуєси“.

„Та відколи ти, зозулько, розболіласи?“

„Від учера“.

„Та шо тобі до головки прикладати маю?“

„Біжи чим-дух до ворожки, — най промовит, най я така молода не гину“.

Бере побратим мірку зерна та й дві курці і йде до ворожки, а голоден кінь у вікно заглядає.

Вилажу я зпід постелі і стискаю ручку.

Побратимів кінь знов у вікно заглядає.

А Марічка поклала пальчик на малинові губки, а другим на мене покивала.

Йду я з хати та й стидаюсь перед конем, аді

така німина божа, а вона вірніша, ніж я свому по-
братимови.

Кінь заржав та й питаєси:

„Чи правда, що газдиню голівка болит?“

Загегали білі гуси на подвірю та й питаютьси:

„Чи правда то, що газдиню голова болит?“

Вихожу на вулицю, а вулиця питаєси:

„Чи правда то, що Марічку голівка болить?...”

Ранок почервонів ек шкільник, а на мене
паде світ.

Парубоцька справа

I.

Такий гей ясінь високий та кучерявий.

А бгачкий гей жереповий прут.

Лице гей зарькою мальоване на бачках обер-тається, під шовковим вусом замикається як братчиків цвіт.

Бровами плете дрібні віночки над голубим морем.

Як моргне, то днинка сміється.

Як гляне, то душа потопає.

Як заговорить, то сріблом розкидає.

Кресаня у павах на бакир, ремінь цвіткований, сардак на-опашки, нагавиці чирчикові, а в білій ручці сопівочка писана.

Відмахне головкою в ліво, а кучері русявії вже у праве личко плещуть, вже кров у личку грає.

Чиниться, що нікого не видить.

Йде ніби прихмарений, чобітками порипує, а сопівкою по нагавиці лус-лус.

Пави 'д ньому сонце прикликають, бовтиці до-рогу розвеселяють, прошивка зпід тварі весну розмітує.

Йде парубок над парубками.

Через плечі дві рушніці навхрест, а за ремем хусточка з васильком.

Вся дорога пахне.

„Шо молодий, шо запашний, шо красно убраний!”

Рве очі старим газдам та й газдиням.

— То наші сини впали від кулі, а він собі гей готур похожає!

— То на наших синів була война, а на него ні, на Федуся пустого!

— То він невісточки наші з віри ізводит!

— Вийде ше й на него змора, чей утруть йому чемері, чабанови тому!

А молодиці та й дівчата десь зпоза воринки, з поза смерічки та й напруги нього:

— Єк днував, Федусю, душко?

— Шо дієш, Федусику, любчіку?

— Аби-с потривав Федусику, золотенький!

А він ніби не чує, ніби десь далеко гадками мандрує.

А по чобітках паличкою: стук-стук.

А молодиці і дівчата очима: глип-глип та й очі в долину.

А він у бік помежи ліщину та й вже пропав, вже над рікою поїть олені під скалами.

Та ще він добре не розглянувся, а на широкій плиті серед рибниці горють мідяні гроші.

Він підходить гей до пташки, а то циганочка Ція гола рибу ловить.

Зойкнула і саком накрила тесані бедра.

На устах сама вишня, зпід вишні білий цвіт акації сонце кличе.

Очі гей. отті краснокрилі метелики, що з мідяної лелії мід співають і дрижать перед бурею.

З мармурової шиї вибігають срібні таляри і коралі та й накривають на грудях оті рожеві пупінки винограду.

Тоті пупінки весь рай у цю долину кличуть.

Задрижала, спаленіла і гей сполошена русалка ріку перебрала, у зілля пропала.

Скочив раз, скочив другий, а за третім скоком досягнув її на березі серед зілля. А на тім місці, де він її спіймав, стадо сивих голубів крильцями злопотіло.....

— — — — —
„Гей не дивуйтеся запашні зела, голуба кедрино, у ріці піно!

„Прижмуріт очі зелені гори-рскити, сизі орли.

„Ей, ба чого ж, ти ріко, той красний вогонь так швидко ізгасила?“

— — — — —
А поконець пляя гонтові побої крізь смеречину сонцем сяють. Чередарюків двір межі оборогами, межі стодолами та межі колешнями із верха аж над село вихилився, бо Федусь іде

— Ба кого-ж, ти Чередарючко, з села виглядаєш, чи свого Чередарюка, чи оттого Федуся мальованого?

— Твій Чередарюк, небого, уже ледви з землі

встане, либонь не здвигнесь із тої могили під Ранчем з помежи тисячів камратів.

— Твій Чередарюк най з Богом спочиває, а ти покладь високий хрест дубовий на оттім роздоріжжю, на яким ти його на війну виражала, йому вірність присягала.

— Та хоть ти його при новім газді забудеш, то люди не забудут, будут його перед хрестом поминати.

— А за тебе муть казати, шо молода удовичка сім літ банувала, а ек перебанувала, то весілле зробила, вес двір звеселила, приймака собі приймила!

— Лиш то не такий приймак, шо у колешни з маржиною ночує, але то такий приймак, шо у подушках личком пронирає

— Чередарюк ізріс на талані, а Федуся челядина у двір посадила.

— Бо такого легіника таки варт у хату пустити, бо згонит жьиль із серця.

— Варт йому в очі подивитиси, так ек меду напитиси.

— Такому парубкови варт гаєм плай прорубати, чічок під ноги настелити, пташки співати заставити.

— Тоту зелену дубину, та й кленину, та й смечину варт навкруг-двора сонцем позолотити, ек цей любчик у молодої удовиці на кріселце сяде.

— А ек він заспіває, то хата сріблом дзвонит, — а його герданові ручки засвічуют зорі.

— Лиш йому не перебивайте, ви братчики милі!

— Лиш за ним назирцем не слідкуйте, ви любки молоденькі!

— Та й ти циганочко-Ційко, не збануй на него!

— Най він молодій Чередарючці неба прихילה.

— Най на Чередарюків талан цей файний приймак сідає.

— Проступіт-си зорі!

— Поклонітси гори, най Федусь іде, най Чередарючку сватає

— — — — —

— Ба хто ж йому доріжку перебігає?

— Ба хто ж його чорними очима потинає?

— Чи не тота чорноока Ція білявенькій Чередарючці долю відбирає?

— Ба хто ж навперед него ледом кидає?

— Лиш не ломи собі свою красну головку, молоденька Чередарючко, гожня!

— Не хмарьси, файна любко, най Федусь іде, най друга весна твоя розцвітаєси

— — — — —

II.

Пішли в церкві заповіді, пішла селом догана:

— А він знає розлюбити та й знає здурити.

— Йому перли під ногами, а він їх толочит.

— Він із цвіту лиш мід испиває.

— Його голос: чорна зрада.

- Його серце: писаний камінь.
- Його віра: буйним вітрам міра.
- Аби йому послідна година була!
- Аби його шибеничка не минула!
- Аби його всі громи убили!
- Аби його води утопили!
- Аби його вогні іспалили!
- А ек його бола возьме, то най бере і тоту, шо його на світ породила.
- Тоту порохню жовту, шо ззамолоду навіть циганови голову крутила.
- Тоту старицю послідну, шо на богацкий талан зуби закусила.
- Тоту зведеницю громадску.
- Та й Чередарючку най грім не минає.
- За тото, шо ек свого Чередарюка на войну виряжала, то йому віру присягала і тоту віру ізломила.
- За тото, шо свою білу лелію запорошила.
- За тото, шо Федуся полюбила

— — — — —
 — — — — —

III.

Розбіглися дівчата лісами-ізворами, темними ярами.

А всі до Федуся на побережниківку.

А всі із розвіяними вінками.

— Де ж ти парубче над парубками?

— Де ж ти любосте над любостями?

— Де ж ти вірносте над вірностями?

Побережниківка не відчиняється і завертає дівочі голоси на ліси, на трави.

Лише Ція мовчить, не голосить.

Але дівчата ще домів не вернули, а їх деді вже все презнали.

А дедю болить серце за свою дитину.

Зібралися всі сімнадцять та й Федуся до суду завдали.

— Най знає, ек людям шкоду робити.

— Най платит за вінок, за неславу.

— У нас діти чемні!

— Нам люди лучалиси!

— Ми гадали, шо він годний парубок, а він громадский любас!

Беруть деді доньок навперед себе і ведуть до міста до суду.

— Буде він знати, ек нам діти калічити!

— Буде він рідну ньеньку проклинати, шо йго на світ породила!

— Буде він памятати, кому дитину кабзувати!

— То раз обмінник!

— То раз кулешінник!

— Смага би йго втєла!

— Понад дорогою птаха летит, а все у парі.

— Полянками звирь брикає, а все у парі.

— Навіть отта бідна мурашечка будеє купину у парі.

— А він збавив сімнадцятеро та й забег Чередарючки, тої тополі високої, тої гуски білої!

Деді межі собою вихвалювали свої доньки по-

під небеса, а цигана випитували, чого його Ція все усміхнена.

Циган спершу здвигнув раменами і відповів, що кожна циганка приходить на світ вже усміхнена, а відтак ударився в чоло і пригадав собі докладно, що перед семи роками був з Цією на храму у Путилові, а як вернув, то застав жінку та й любаса в хаті. Ція розсміялася була, а він вхопив клевець та й ударив жінку в голову коло вуха. Любас утік, а жінка йойкнула та й душу віддала. Та й від тоді Ція все усміхнена, але за то все мовчить і дуже мало говорить. Треба її великої музики, аби вона охоту дістала. Але як розохотиться, то черевики зараз горять, геть їх перетанцює.

— То у мене така дівчина гей буря: доки ве-
ремя, то вона тихо, а ек зляже негура, то не попа-
дайси єї в руки!

Дівчата подалися наперед і вдоволені з того, що їх деді перебрали їх журу на себе, перекида-
лися жартами, або співали дівочі співанки.

Ція сяючи жемчужним чільцем та згардами, співала весільної й біленькими зубками метала цвіт на оливне личко, коли понад дорогу голуби терелітали.

— Ба чому ти, срібна Ціє, весільної завела?

— Бо йду на весіллечко, зозульки мої пишні, сестрички найсрібніші.

— Один князь нам усім, Цієчко пишненька!

— Князь один та княгинь за богато

— — — — —

У суді застали вже Федуся розпертого на лавці, але стерпіли, аж увійшов суддя із писарем.

Суд засів під стіною під білим орлом, повіз оком і питає:

— То ти, Федьку, такий майстер?

Дівчата помаркотніли і похилили головки в землю, а деді сердились:

— Шо ти, хло', ше не признаєшси?

Суд дальше питає:

— Признаєшся, чи перечиш?

— А ти мав би сумлінне перечити, Федоре?

Дівчата підоймають головки і краєчками очей шлють йому свою погорду.

Суд свого допитує:

— Ну, був, чи не був — прирікав женитися, чи ні?

Деді впадають:

— Де ж би цей не був? Він ціле село перебушував, у него жила живо грає, ой, ше й ек грає!

Дівчата червоніють і соромляться.

Федусь зазирає кожній дівчині в очі і посміхається.

Дівчата мякнуть як повісмо, лиш Ція згорда поглядає.

Суд хоче писати, що Федусь перечить свою провину, а деді кидаються як скажені:

— Пани преславні, світит свічки, най дівчата присегают, най цес друк перед судом не бреше!

Суддя уговкує дедів доганою:

— Ціхо, бадіки, він нічого страшного не зро-

бив, державі акуратне таких треба, аби держава росла, аби множилася!

Деді одерзнулися:

— Єк державі таких треба, то ми не боронимо, але нам такі потрібники лишень шкоду роблют.

Суддя лускає кулаком у стіл і кричить, що якраз бадіки брешуть, бо дівчата за такими пропадають і тої шкоди не боються.

Дівчата накрили очі рукавами, лиш Ція дивиться краєчком ока на Федуся, який по словах судді випрямився і зареготався, начеб глумився над дівчатами і їх дедями.

Бадіки відпалюють судді, що може чиїсь доньки раді такій шкоді, але не газдівські та й не їх доньки, а суддя поправляється, шо їх донькам гонору не відбирає, але най бадіки знають, що за таке діло нікого не вішають, бо то: парубоцька справа! Відтак ще раз питає Федуся, чи признає свою провину та чи залагодить маєтком оскорблені дівчата.

Федусь гладить вусок і підсміхається до дівчат, а по хвилі червоніючись, відрікає:

— Преславний Суде! Признаюси до провини з усіма цими дівчатами і всім їм по моргови землі перекидаю, лиш за одну Цію не маю провини ні за макове зерно і єї не залагоджу, бо вона тогди була вибачте гола

Вся судова кімната порскнула сміхом, а Ція, як напротив Федора стояла, — так зпід запаски дов-

гий ніж видобула і в один мах його у Федусевих грудях утопила:

— На маєш голий ніж у серце за мою любу голу, за твою наругу безчесну!

Федусь захитався та й горілиць на землю повалився, а з його серця кровця дівчатам під ноги почуріла

— — — — —
Дівчата йойкнули, бадіки остовпіли, а суд побілів як стіна.

А коли відтак шандарі прискочили і виводили надвір усміхнену Цію, то бадіки били кулаками в чоло і нарозумлювалися:

„Світе ваше, пан-судийо, слово, шо це: парубоцька справа.”

— — — — —
—————

З М І С Т

Парасочка	7
Козак	19
Інвалідка	30
За мачуху молоденьку	34
Зарікайся мід-горівку пити	56
Марічку головка болить	62
Парубоцька справа	76

12. V. 1938

ВИДАВНИЦТВО „ІЗМАРАГД“

Львів, вул. Костюшка 5.

Марко Черемшина:

Твори. Перше повне видання
в трьох томах. Брош. зл. 13.—
В переплеті в полотно зл. 17·50
Поодинокі томи: I-й зл. 4.—,
II-ий зл. 4·50, III-ий зл. 4·50.
Переплет кожного тому зл. 1·50

Марко Черемшина:

Вибрані Твори. Видання для
шкільного вжитку.
Вступна стаття МИКОЛИ
ЗЕРОВА. Ціна зл. 2.—.

Марко Черемшина:

Парасочка. Гуцульські новелі.
Ціна зл. 1·50.